

7
LECTIONES EXEGETICO
HOMILETICAS

IN PERICOPAS EVANGELICAS

HOC SEMESTRI

HABENDAS

INDICIT

ET

DE VSV HARVM PERICOPARVM IN EC-
CLESIIIS NOSTRIS, AC DIFFICVL-
TATIBVS, QVAE IN TRACTATIONE
ILLARVM SE OFFERVNT.

QVAEDAM DISSERIT

M. PAVLVS IACOBVS FOERTSCH
P. P. ET IN TEMPLO ACADEMICO CONCIONATOR.

GOTTINGAE

SVMTIBVS BOSSIGELIANIS.

FOURTH EDITION

SAFETY AND SECURITY

4 2 3 1 7 8 A L I

T 1 1 1 1 1

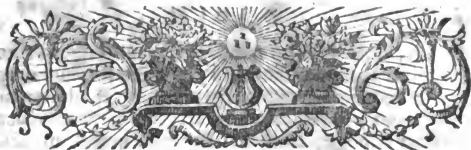
11.

SECRET

1972 JUL 10 1400Z 71715 11
SEATTLE 71715 71715 71715

2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2818

Annus est, & amplius, quod traditurus oratoriae sacrae praecepta syllogen aliquam difficiliorum locorum, quae in pericopis evangelicis & epistolicis occurrunt, adornare constitui, atque vni item & alteri auditorum meorum, qui studiorum theologicorum causa me adibant, promisi. Hoc consilium etsi ad priuatam nonnullorum, quibus tum inseruendi locus dabatur, utilitatem comparatum esse videbatur, libenter tamen mutaui, quia intelligebam, nisi huic labori separatae & sat multae horae ab auditoribus meis impenderentur, quae tum impendi non poterant, valde illum fore imperfectum ac mutilum. Nunc cum discesserunt, quorum gratia *δυσκόηται* pericoparum evangelicarum & epistolicarum, vna cum monitis & cautionibus circa haec observandis, adcuratius exponenda fuissent, desisti ab isto proposito, & circum-

SECTION 1, ARTICLE 10

IN PERSONS

HABITUAL

CRIMINAL

AND

THEY SHALL BE
DEEMED TO BE
CRIMINALS
WHO ARE
HABITUALLY
CRIMINAL

AND SHALL BE

DEEMED TO BE
CRIMINALS
WHO ARE
HABITUALLY
CRIMINAL

Annus est, & amplius, quod traditurus oratoriae sacrae praecepta syllogen aliquam difficiliorum locorum, quae in pericopis euangelicis & epistolicis occurrunt, adornare constitui, atque vni item & alteri auditorum meorum, qui studiorum theologicorum causa me adibant, promisi. Hoc consilium etsi ad priuatam nonnullorum, quibus tum inseruendi locus dabatur, vtilitatem comparatum esse videbatur, libenter tamen mutavi, quia intelligebam, nisi huic labori separatae & sat multae horae ab auditoribus meis impenderentur, quae tum impendi non poterant, valde illum fore imperfectum ac mutilum. Nunc cum discesserunt, quorum gratia *durantia* pericoparum euangelicarum & epistolicarum, vna cum monitis & cautionibus circa haec obseruandis, adcuratius exponenda fuissent, destiti ab isto proposito, & circum-

spectis, quae ad illam rem faciunt, rationibus vtiliorem fore operam iudicaui, si pericopas primum euangelicas lectionibus publicis explicarem, & ad normam regularum homileticarum pertractarem. Superuacuum, vt arbitror, laborem hunc non quisquam facile iudicabit, qui perpendere voluerit, rei Christianae permultum interesse, vt verbi diuini praecones in tractandis pericopis euangelicis dextre & prudenter versentur, cum, quae hac in re peccantur, cum detrimento fidei pietatisque maxime in rudioribus hominibus coniuncta esse soleant. Quare in academiis, qui sanctioribus se tradunt disciplinis & ad munus aliquod ecclesiasticum adspirant, sedulo monendi sunt, vt ne existiment, qualicunque delineatione & caediosa fortassis amplificatione rerum, quae in pericopis euangelicis commemorantur, ingeniosa item textus ad alienas res applicatione vel potius contorsione, tum & confusa porismatum constipatione omnē concionatoris officium expleri. Enimvero praecipuum, ad quod curas cogitationesque suas orator facer conferre debet, hoc est, vt veritates salutes tam theoreticas quam practicas, quae verbo Dei continentur, oratione perspicua & ad mouendos animos apta proponat, vt legem & euangelium rite coniungat, vt ad indigentiam auditorum partim quoad internum animorum statum partim quoad fata illorum vel tristitia vel serena probe attendat, torpentes excitet, a veritatis pietatisque tramite deuios reducere studeat, flagitiis deditos seuerè coarguat, pressos calamitatum onere erigat & consoletur. Hinc vero non
omni

omni difficultate caret annua ista pericoparum euangelicarum tractatio, quae ita instituenda est, vt concionatorii muneris finis, videlicet aedificatio animarum, obtineatur, saltem, quoad eius fieri potest, per *οὐροτομίαν τῶ λόγῳ τῆς ἀληθείας* promoueat. *)
 Propositum nobis iam est, quasdam difficultates in tractatione pericoparum euangelicarum obuias speciminis loco recensere, cum omnes enumerare atque

A 3

ex

- * Aedificationis vox ex usu biblico in scholas theologorum translata nil denotat aliud, quam praeparationem hominum ad salutem aeternam, quo pertinent, ex parte ministrorum Verbi, informatio intellectus in veritatibus salutaribus, atque excitatio voluntatis ad poenitentiam, fidem, pietatisque exercitium. v. Ebr. 3, 6. Ephes. 2, 20. &c. 1. Theff. 5, 11. 1. Petr. 2, 5. Alii finem primarium concionum sacrarum constituunt veram hominum conversionem; bene quidem, si confirmatio in fide & pietate subintelligatur. Legi merentur, quae de conuersione, tanquam scopo oratoris sacri, monuit BLASIVS GISBERTVS, scriptor Pontificius, sua tamen laude non defraudandus, in Rhetorica sua sacra Cap. III. quae a IO. VALENTINO KORNRVMPFIO in nostram linguam translata sub titulo prodiit: *Die christliche Beredsamkeit* &c. Nulla autem re ad aedificationem animarum magis opus est quam *οὐροτομία* hac, quam Paulus commendat 2. Tim. II, 15. Hanc qui neglexerit in tractandis pericopis euangelicis, is certe nec omne Dei consilium de salute nostra auditoribus suis proponet, nec veritates diuinas pro captu & indigentia diuersorum hominum rite tractabit. vid. de hac *οὐροτομία* disserentem Summe Venerab. D. SAL. DETLINGIVM in *Obs. Miscellaneis P. II. Exercitat. III.*

ex veritate aestimare per angustias harum paginarum non liceat. Non heri demum aut nudius tertius, sed iam inde a repurgatis per diui Lutheri ministerium sacris multi prodierunt viri docti & cordati, qui de pericoparum illarum incommodis conquesti sunt. Abrogatae illae sunt in coetibus Caluianorum, nec est, cur ipsis hac de re vel minimam litem moveamus, quamvis ex aduerso, vti recte ex mea quidem sententia monitum fuit a BENTHEMIO, **) non tam bene atque ex utilitate ecclesiae institutum sit, vt cuilibet concionatori electio textus sine discrimine libera relinquatur. Non attinet impraesentiarum ea omnia, quae a Reformatis doctoribus contra pericoparum euangelicarum & epistolicarum vsum disputantur, ***) sub examen vocare. Multa enim hanc in

**) In dem Holländischen Kirchen- und Schulens-
Staat P. I. Cap. 8. §. 5. p. 258. vbi, postquam sententiam suam de vfu pericoparum eu. & ep. forte nimis duram, aperuit, haec de Belgarum concionibus addidit:
Es ist hingegen nicht wohl gethan, daß ihre Kirche die Erwählung eines Textus einem jeden Prediger frey gelassen, wodurch zu Zeiten an manchen Orten solche Sprüche erklärt werden, die wenig Erbauung bringen, denn hierinnen eine geistliche Klugheit nöthig ist, welche sich aber bey allen nicht findet.

***) Vid. celeberrimi Ienensium theologi, IO. GEORGI WALCHII Einleitung in die Religionsstreitigkeiten außer der Evangelischen Kirche P. III. Cap. 4. §. 33. p. 420. sqq. inprimis vero, qui ex instituto hac de re agit, IO. HENRICVS THAMERVS in Schediasmate, de Origine

in rem dicuntur, quae a nostratibus facile concedi possunt, modo ne maculae cuiusdam ex eo arguatur ecclesia nostra, quod pericopas hasce retinuit. *) Quamquam enim non negatur, in libertate positum fuisse eorum, qui puriora sacra amplectebantur, vellentne consuetos dierum dominicalium textus retinere, an aliud statuere; tamen cum prius placuerit piis confessoribus nostris, quippe qui, ne temere & praeter necessitatem quidquam nouarent, sedulo cauebant; sane non est, cur ab ista consuetudine in ecclesiis nostris recepta recedamus. Abrogatas volunt pericopas euangelicas & epistolicas; periculosa res est, cum sine offensione plebis magnisque moribus abrogari non possunt.

Origine & dignitate pericoparum, quae euangelia & epistolae vulgo vocantur. Ienae 1716. vbi Cap. 2. Sect. I.

§. 2. argumenta Reformationum, quibus usum harum pericoparum destrui putant, in vnum collecta reperies.

- *) Illud sine dubio commouit theologorum nostrorum plurimos, ut usum textuum dominicalium defendendum susciperent. Rectissime omnino; per se enim plane non sequitur, ut verbum diuinum negligatur, aut deficiat cognitio Dei salutaris in iis ecclesiis, in quibus textus illi retinentur. v. argumenta Nostratum apud THAMERVM l. c. §. 4. Hoc fateor, usum harum pericoparum, non dissimulatis quibusdam illarum defectibus, melioribus argumentis defendi posse, quam quae protulit SAM. SCHELGVIGIVS in *Synopsi Controuersarum Artic. XXXII. de cultu Dei quaest. 6. v.* quae contra eum monuit S. V. WALCHIVS P. II. *der Einleitung in die Religionsstreitigkeiten der Evangel. Lutherischen Kirche Cap. 5. §. 82.*

possint. Quantam enim gratiam commendationemque habeant, quae a maioribus instituta fuerunt, quantoque inprimis studio rudiorum hominum animi rebus, quas vocant, liturgicis adhaereant, inter omnes constat. Abolendae tamen essent; contra nitentibus etiam populi studiis, si nullus illarum ad aedificandos Christianorum animos foret usus. Sed quis talia sine summa iniuria adfirmare ausit? Nonne omnis scriptura utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad disciplinam in iustitia? docente apostolo, 2. Tim. III, 16. Quare pericopae etiam euangelicae & epistolicae, perinde ut alii textus biblici ad informandos de fide Christianos homines & inculcandum verae pietatis studium comparatae sunt. **) Accedere vero debet adcurata scientia, sinceritas haud fucata, nec mediocris prudentia oratoris sacri, quo semper in tractandis textibus ordinariis & veritates ipsas ad salutem scitu necessarias ante oculos habeat, & auditorum respiciat conditionem, quod posterius & ad ipsam the-

**) Hoc loco praeterire non possum obiectionem, quae petitur ex Deuter. 31, 10. sqq. Repugnare aiunt usum pericoparum eu. & ep. expresso Dei mandato, qui inserit integrum librum legis lectitare. v. AMESIVS *de Conscientia* l. II, Cap. 26. *quaest.* 2. Quam absona haec sint, quilibet facile perspiciet, qui verba Mosaeica in contextu suo adcuratius considerare voluerit. Saltem *κατ' ἀγῶνας* quaerere liceat, num Reformati in publicis sermonibus suis integram scripturam S. lectitent? Quod nobis respondebunt, id sibi responsum esse existiment.

thematum electionem & ad methodum docendi permultum valet. Vnicum adhuc moneo, falsum esse probrum, quod ecclesiae evangelicae a quibusdam infertur, vel potius odiose obtruditur, pericoparum istarum usum in reliquiis Papatus numerandum esse. ***). Quid, quaeso, vel doctrinarum vel rituum sacrorum isto nomine traduci non posset, si ad reliquias Papatus referre ea omnia liceret, quae in Papatu extiterunt. Sane quod ex monarchia Romani Pontificis spirituali iste, de quo disputatur, ritus demum enatus fuerit, aut cum erroribus Romanae ecclesiae arcto quodam vinculo cohaereat, nulla ratione probari poterit. De abusu harum pericoparum iam nobis sermo non est, quem ante repurgatam religionem in coetibus Pontificiorum regnasse nouimus. „ Plurimum certe contulisse videntur pericopae istae, „ verbis utimur IOANNIS FRANCISCI BVDDEI, immortalis memoriae theologi, „ ut Scripturae sacrae „ & lectio & tractatio negligereetur, cum successu temporis res eo deuenerit, ut multi existimarent, pericopis

***). Consulenda est Commentatio IO. HERMANNI AB ELSWICH de Reliquiis Papatus ecclesiae Lutheranae temere affictis. Hamburgi 1721. excusa, inprimis Cap. VI. de reliquiis Papatus circa status hierarchicos & sigillatim ecclesiasticum eccles. Luth. affictis, ubi speciatim §. 9. de pericopis eu. & ep. inter fermentum Papisticum temere relatis agitur.

„ copis istis totam absolui Scripturam Sacram. Et
 „ quid ab iis certe plerisque expectandum fuerit,
 „ qui in illo temporis intervallo pericopas istas expo-
 „ fuerunt, ignorantia ac foeda istorum saeculorum fa-
 „ cies nos ignorare non sinit. „ *) Talia haec sunt,
 quae ad miserum ecclesiae Romanae statum ante tem-
 pora Reformationis pertinent. Alia iam est ecclesia-
 rum nostrarum facies, Scripturae sacrae lectio laicis
 hominibus non, uti olim, prohibetur, sed studiosis-
 sime potius commendatur atque ex mandato summi
 Numinis iniungitur. **) Expositiones pericoparum
 illarum non, uti olim, cum ad coecam obedientiam
 Pontifici Romano exhibendam, neglecto verbo diui-
 no, omnia componerentur, triceis ineptiisque scho-
 lasticorum, fabellis anilibus, & si quid vilius istis, ab-
 soluuntur; sed iam nulla est ecclesiae nostrae antiqui-
 or cura, quam ut verbum Dei a ministris suis pure
 doceatur, exulentque e suggestu sacro, quae infra
 maiestatem sunt verbi diuini, neque ad informatio-
 nem in fide atque pietate, aut emendationem mentis
 aut conscientiarum solatia diriguntur. Quae cum ita
 sint, nemo non intelliget, iniquam esse & a vero a-
 lie-

*) *In Isagoge ad theologiam uniuersam lib. II. Cap. 3. §. 10.
p. m. 1430.*

**) Hinc immerito quidam caussantur, quod his sectioni-
 bus maior & potior pars Scripturae Sacrae paulatim ex
 hominum manibus excutitur, atque ex animis obliteretur,
 vid. THAMERVM l. c.

lianam eorum sententiam, qui retentas in ecclesiis nostris pericopas istas pro reliquiis Papatus venditare volunt. Cæterum concedamus acerrimis istis rituum sacrorum censoribus, defectus quosdam in pericopis illis quotannis e loco sacro repetendis deprehendi, quos nostrates etiam theologi non dissimulant; (*) tamen cum abolendæ non sint ob eas, quas modo attigimus, rationes, nil inde sequitur aliud, quam ut paulo difficilius sit homiliarum habendarum officium, si muneri suo pius ac prudens verbi divini minister satisfacere voluerit. Namque ipsi illi defectus pericoparum evangelicarum & epistoliarum, quos longa serie recensere huius non est loci, difficultates pariunt in tradendis veritatibus divinis flocci neutiquam habendas, quibus ut se expediat, omnem orator sacer industriam adhibere debet. De textibus epistolice alias. Nunc de evangelicis, ut dicuntur, pericopis quasdam observationes ad cognoscendas illas, de quibus loquimur, difficultates in medium proferre placet. Generatim notamus, duplici

B 2. (*) Potiores nominantur a S. V. WALCHIO L. supra citato, qui & ipse suam de textuum horum dignitate sententiam candide profitetur, quanquam reiiciendos illos esse neutiquam statuat. De b. SPENERO, cui vitio datum est, quod de pericoparum eu. & ep. incommotis questus fuerit, res satis est nota. Loca ex scriptis Spenerianis hinc pertinentia excerpta lege apud THAMERVM l. c. quibus addi possunt, quæ SPENERVS hanc in rem scripsit in der völligen Abfertigung Schelwigs Cap. 3. §. 19.

plicis generis difficultates in tractatione pericoparum euangelicarum offerri; vnum, quod cum multis aliis Scripturae Sacrae textibus commune habent, alterum, quod hisce pericopis proprium est. Prioris generis difficultates non inane satis commodo exegeticas vocare poteris, posterioris autem, quia per accidens tantum ex iterato ac perpetuo harum pericoparum in suggestibus sacris vsu nascuntur, homileticas appellare liceat. Difficultates exegeticas easdem esse, quas vulgo *δυσνόητα* vocamus, qualia in epistolis Paulinis occurrere Petrus docet 2. Petr. III. 16. quisque, nobis non momentibus, intelligit. Ac de his quidem, hoc loco dicendum nobis non esset, nisi inde homiletica difficultas nasceretur, quam mox videbimus. Itaque primum extra dubitationem positum esse exultamus, non pauca in pericopis euangelicis contineri, quae obscurius dicta sunt, & negotium oratori sacro facessunt. Non hic ad leuioris momenti dubia critica & philologica, cuius generis nonnulla in pericopis euangelicis eruditi obseruarunt, respiciendum esse arbitramur, sed ad eiusmodi potius difficultates, quae in sensu verborum Scriptoris *θεοπνεύστου* haesitantem sistunt lectoris animum. Non abs re erit, vel vnicum exemplum dare, ex quo, ad quanam potissimum *δυσνόητα* in pericopis euangelicis attendendum sit, iudicari poterit. Illustre Seruatoris nostri O. M. extat vaticinium Luc. XXI, cuius pars a v. 25. vsque ad 36. textum euangelicum Dom. II. Aduentus constituit.

De

De huius pericopae sensu nostra imprimis aetate interpretum sententiae inter se discrepant. Alii eam de aduentu Christi ultimo ad iudicium extremum accipiunt, alii de eiusdem ad puniendos Iudaeos aduentu abolendumque aeuum Mosaicum interpretantur. His IOANNES CHRISTOPHORVS WOLFIVS addit alios, qui pericopen hanc de iudicio super Iudaeos particulari litteraliter & primario exponunt, ita tamen, vt per analogiam ad iudicium extremum accommodari posse largiantur *) Enim vero qui sic statuunt, eorum hypothesis ab illa, quam secundo loco posuimus, non differt. Etenim non quaeritur de mera accommodatione verborum Christi, sed de sensu illorum litterali. Restant itaque priores duae sententiae, quarum neutri quidem omni ex parte meum adicere possum calculum. Potius tum de ultimo Christi ad iudicium aduentu, tum de particulari in Iudaicam rempublicam iudicio, diuersis scilicet in commatibus, agi persuasus sum. Quod vt appareat, tota orationis series consideranda est, collato loco parallelo Matth. XXIII. ex quo lucem accipiunt, quae a diuo Luca paulo pressius commemorantur. Videlicet Christum de imminente templi Hierosolymitani vastatione vaticinantem discipuli ulterius interrogabant v. 7. Διδάσκαλε, πότε ἔν ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι. Questionem hanc Matthaeus pleniorē ponit

B 3

nit

*) In *Curis Philol. ad Matth. 24, 29.* qui locus nostro est parallelus.

nit I. c. v. 3. ἐπὶ ἡμῶν, τότε ταῦτα ἔσται, καὶ τὸ σημεῖον τῆς οὐρᾶς παρεστίας, καὶ τῆς συντελείας τῷ αἰῶνος. Tria quaerunt, primum de tempore excidii Iudaici, deinde de signis aduentus Christi nempe ad euertendas Hierosolymas, tertium de signis consummationem saeculi antecessuris, non, quod has tres quaestiones in vnum idemque recidere existimarent, vti Grotius obseruat, **) sed quod rerum imminuentium praecipuas vna opera sibi praedici cuperent. Distinctis hisce quaestionibus seruator noster in subsequentibus distincte respondet, ita tamen, vt illa de signis responsio alteram de tempore praecedat. Itaque quaestionem discipulorum v. 7. a Luca propositam illico v. 8. excipit vaticinium de signis τῆς παρεστίας τῷ κυρίῳ, quorum alia paulo remotiora memorantur v. 8-19. partim vero proxime interitum Hierosolymae tantum antecedentia v. 20.-24. Iam versibus 25-27. a quibus pericopa nostra euangelica incipit, noua signa commemorantur, quae vt contextus docet, non possunt non ab illis, quae ad interitum Hierosolymarum spectant, diuersa esse, adeoque, si ad distinctas discipulorum quaestiones respicimus, luculentissime patet, quod hisce in conmatibus de signis, consummationem saeculi proxime antecessuris, sermo sit. Sequeretur & alias, quod Christus hanc quaestionem discipulorum de signis τῆς συντελείας τῷ κόσμῳ plane silentio praeter-

**) In Commentario ad h. l. v. Calovii *Biblia Illustr.* ad h. l.

miserit, nulla etiam silentii huius ratione prolata, quod mihi probabile non videtur. ***) Quae haecenus Seruator noster praedixerat, tristitia erant omnia, & ad terrorem mortalium animis incutiendum composita. Quare conclusio aliqua generalis additur v. 28-31. ad piorum directa solatium, ne videlicet, ingruentibus in terrarum orbem tam metuendis rebus, animum despondeant, quin potius spe prope instantis liberationis erecti mediis in fluctibus malorum tranquille agant, vt,

Si fractus illabatur orbis

Impavidos feriant ruinae.

Iam satisfactum erat discipulis de signis tum excidii Hierosolymitani tum interitus huius vniuersi quaerentibus. Prior restabat quaestio de tempo-

re

***). Accedit aliud argumentum a verborum sensu proprio desumptum, a quo vt recedamus, nulla cogit necessitas. Qui verba haec de signis excidii Hierosolymitanum antecessuris explicant, non possunt non ea, quae de signis in sole, Luna & Stellis itemque de materiarum coelestium commotione dicuntur, sensu in proprio accipere; alias enim non impletum fuisset hoc Christi vaticinium. At enim vero cum terra, mare ac coelum distincte enumerentur, ac, quae de terra & mari dicuntur, siue dubio proprie accipienda sint, non video, cur ad Metaphoricam significationem descendamus, cum de coeli signis sermo est. Sed si proprius verborum sensus h. l. retinendus est, sequitur, vt versibus hisce alia signa commemorarentur, quam quae interitum Hierosolymarum antecesserunt. v. etiam Caluinius l. c.

re euerſionis Hieroſolymarum atque omnino terrae Iudaicae, ad quam reſpondet Seruator v. 32. 33. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἂν μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὐτῆς, ἔως ἂν πάντα γένηται, κ. τ. λ. His itaque verbis non ad diem mundi extremum, ſed ad interitum Hieroſolymarum reſpici exiſtimamus. Atque hoc contextus exigere videtur, vt taceam, quod verba ipſa commodiſſimum ſenſum fundant, ſi de tempore excidii Hieroſolymitani intelliguntur. *) Denique grauiſſima exhortatione ad vigilantiam & preces, quae in fine per-

- *) *Γενεάν* exponimus per *generationem*, quo ſenſu Hebraeorum יָמִיךְ reſpondet, vt adeo *γενεὰ αὐτῆς* ſint *aetatis illius homines*, quamuis non negemus, *γενεάν* etiam de *natione* ſeu *gente* uſurpari. Noſtra ſignificatio obtinet Matth. 23, 36. GROTII haec eſt ſententia in Comment. ad Matth. 24, 34. Inprimis vero ſententiā noſtram defendit B. GERHARDVS, qui, *ſimpliciſſimam*, inquit, *& textui maxime conformem iudicamus expoſitionem*, *qua nomen γενεᾶς accipitur non pro natione aut gente, ſed pro eo, quod Hebraei vocant יָמִיךְ, Latini aetatem, ſive ſpatium vitae humanae. Senſus igitur erit: quae vobis praedixi, incipient breui impleri, non praeteribit generatio haec i. e. hominum, qui iam viuunt, donec omnia fiant. Rationes, quibus hanc ſententiam confirmat v. in Harmon. Euangel. T. II. Cap. 161. p. m. 191. ſq. Illud autem τὰ πάντα v. 32. cum reſtrictione accipiendum eſt, ſcilicet intelliguntur omnia illa, quae tum fieri poterant, i. e. quae ad gentem Iudaicam adeoque ad ſigna excidium Hieroſolymae praecēſſura pertinent.*

ricopae nostrae euangelicae legitur, remittimur ad
 ea, quae de die mundi extremo Seruator sanctissimus
 praedixerat. Hunc enim per *ἐκείνην ἡμέραν* v. 34. in-
 telligi, res ipsa docet, quia sic ab altero illo die, ni-
 mirum excidii Hierosolymitani, de quo proximis
 versibus 32. & 33. Christus locutus fuerat, distingui-
 tur. Non hic ulteriori explicationi atque probationi
 eorum, quae de scopo & sensu huius pericopae euan-
 gelicae in medium prolatae fuerunt, locus est. Hoc
 saltem volumus, eiusmodi scripturae loca in hisce
 pericopis inueniri, quae difficultatibus exegeticis ob-
 lepta sunt, & studiosam adcuratamque *ἐμπνεύσαν* po-
 stulant. Homiletica hinc enascitur difficultas, quam
 primo loco ponimus. Nimirum qua ratione in tra-
 ctandis istis pericopis, quae *δυσνόητα* continent, mi-
 nister verbi diuini versari debeat, quaeritur, cum
 per anni circulum eadem recurrant. Num singulis
 annis *δυσνόητα* illa explicanda sunt? Ita vero veren-
 dum est, ne vnus eiusdemque interpretationis repe-
 titio taedium pariat attentis auditoribus, tum & aliis
 veritatibus tractandis tempus praeripiatur. Ergone
 plane silentio praetereunda sunt, postquam primo item-
 que secundo, fortassis etiam tertio ministerii anno
 probe exposita fuerunt? Quid si vero adsint in coetu
 sacro, qui difficultum eiusmodi locorum explicatio-
 nem expectant, aegreque ferunt, ne quid grauius di-
 cam, quod textus interpretatio ab oratore sacro ne-
 glecta fuerit. Sane, si verum fateri vouerimus, fi-
 eri non potest, quin hac difficultate implicetur inter-
 dum ac distrahatur diligens verbi diuini minister, cum
 ramen, quod ad hoc attinet, expedita essent omnia,
 si paulo liberior foret textuum, quos inexhausti sa-
 crarum litterarum fontes larga copia suppeditant, v-
 sus.

fus, sic, vt cuiusque concionis textus adcurate posset explicari & in vsus auditorum conueri. Interim non est, cur hac de re nimis solliciti simus. Hoc tantum videat orator sacer, vt ne textuum ordinarium explicatio plane ab illo negligatur. Omnino satius esse ducimus, *δυσνόηται* pericoparum eu. repetita vice exponere, quam prorsus praeterire. Potest ista expositio nonnunquam ex instituto fieri, interdum *ὡς ἐν παραβολῇ* vel praelectae pericopae subiungi, vel per digressionem aliquam tractationi thematis inferi. Sed ne taedium inde oriatur, cauere poterit, si aliis cogitandi modis alioque verborum ornatu utamur. Duae adhuc perflringendae & attingendae nobis sunt difficultates in tractandis pericopis euangelicis obuias, & tales quidem, quas homileticas nominauimus. Altera ex eo oritur, quod hisce in pericopis multa eaque grauissima desiderarent fidei & morum dogmata, quorum cognitione carere omnino nequeunt, qui ad aeternam salutem ducendi sunt. Pertinent huc illa de imagine Dei, de lapsu Protoplastorum, de profundissima hominum corruptione, de peccatorum & multitudine & magnitudine, de officio Christi sacerdotali, de poenitentia, de abnegatione sui, vt alias morum doctrinas taceam. De singulis hisce dogmatibus illustria diuini Spiritus effata & loci, vt dicuntur, classici in sacris litteris extant. At vero, quod in pericopis euangelicis illae, quas nominauimus, doctrinae proponantur, nemo facile dixerit. ** Nec multum ad

**) Observauit hoc b. SPENERVS in der Vorrede zum thätigen Christenthum. Atque eo maioris momenti illud est, quo certius constat, multis in locis, praesertim in pagis, praeter pericopas euangelicas aut nunquam aut rarissime textus biblicos praelegi & explicari.

ad rem facit, si quis distinguat inter id, quod *implicite* & *virtualiter* atque quod *explicite* & *formaliter* in textibus ordinariis traditur. Namque si per *τὸ implicitē* ac *virtualiter* intelligatur id, quod per legitimum ratiocinium e textu quodam erui potest, negamus, pericopis evangelicis omnes, quae ad Christianae fidei systema pertinent, doctrinas ita contineri, ut vel *κατὰ τὸ φανερὸν* in illis extent, vel per legitimam aliquam & necessariam consequentiam ex iisdem deriuari possint. Huic defectui accedit alius, ex quo noua difficultas in tractandis pericopis evangelicis nascitur. Scilicet nec temporibus sacris, quibus mysteriorum beneficiorumque diuinorum memoriam ecclesia recolit, nec auditorum conditioni ac forti mire varianti satis accommodatae sunt istae pericopae. Ac de temporibus quidem sacris res manifesta est. Namque, ut his tantum utar, nulla apparet ratio, cur initium anni ecclesiastici faciendum sit lectione pericopae, in qua de itinere Christi Hierosolymitano ad passionem suam adeundam agitur. Quae feria II. Natiuitatis Christi praelegenda est, pericopa, ex Matth. XXI. desumpta, celebritati huius diei festi plane non conuenit.***). Idem dicendum est de pericopis, quae Domin. Reminiscere, Oculi, Laetare, Iudica, Trinitatis festo praeleguntur. Quod vero ad auditorum statum ac fortunam modo prosperam modo aduersam attinet, pericopae evangelicae hanc ipsam ob causam, quia perpetuae & quo-

C 2

tan-

***). Pericopa haec haud dubie electa fuit hanc ob causam, quia martyrum in illa sit intentio. Stephani enim, Protomartyris, memoriae feriam II. Natiui Christi sacram esse voluit huius Pericopae Antor, id quod ex pericopa eiusdem festi diei epistolica, quae historiam Stephani lapidibus occisi complectitur, facile colligi potest.

tannis eadem sunt, saepenumero nihil illarum veritatum in se continent, quae pro temporum statu atque auditorum ratione proponendae atque inculcandae sunt. Quis non intelligit, hisce, quos attulimus, pericoparum evangelicarum defectibus duplicem hanc oratori facto difficultatem obicci, unam, quod veritates multas tradere teneatur, quae in textibus ordinariis non reperiuntur, alteram, quod sermones sui mox solennitati temporum sacrorum, mox aliis, fortuitis etiam, casibus aptandi sint, quamquam pericopas evangelicas ad illud, quod tractandum est, argumentum, minus aptas deprehendat? Illae tamen difficultates diligentia & prudentia concionatoris facile superantur. Quae in pericopis evangelicis neque *κατὰ τὸ ἔνθον* extant, neque *κατὰ τὴν διακρίαν* inde derivari possunt, & tamen ad salutem scitu sunt necessaria, vel speciatim certis temporibus ad aedificationem animarum permultum facere posse videntur, ea saltem per accommodationem & comparisonem cum textibus ordinariis quodammodo connecti poterunt, adductis in ipsa thematum tractatione aliis Scripturae Sacrae locis, quibus propositae veritates explicari & probari possunt. Verum de ipsa ratione, tractandi pericopas evangelicas, plura dicentur in Lectionibus exegetico-homileticis, in pericopas illas per hiemem habendis, quantum iam initio mentionem feci, & quas hoc Programmate indicere volui. Insuper etiam hoc semestri Hermeneuticam sacram privatis lectionibus tradere mecum constitui. Hisce laboribus ut Pater coelestis faueat, sanctissimique Spiritus gratia benedicat, per Dominum nostrum, Iesum Christum, submitte oro. P. P. Goettingae d. VIII. Octobr. A. R. S. MDCCCXXX.

